

MUUTTOLIIKESYMPOSIUM 1980

HOTELLI RANTASIPI TURKU, 19.–21.11.1980

TOIMITTANEET OLAVI KOIVUKANGAS, KAI LINDSTRÖM, RAIMO NARJUS

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI - MIGRATIONSINSTITUTET TURKU - FINLAND

Turku 1982

TÄYTTÄÄKÖ MUUTTOLIIKETUTKIMUS TIEDON TARPEEN?

Johtaja Olavi Koivukangas

Käsitteitä ja johdantoa

Syntyvyyden ja kuolevuuden ohella muuttoliike on väestökehityksen kolmas perustekijä. Muuttoliikkeessä on erotettava kaksi päämuotoa: maan rajojen sisäpuolella tapahtuva maassamuutto ja yli valtakunnan rajojen tapahtuva maastamuutto eli siirtolaisuus.

Tutkimuksen yleistä määritelmää ei ole tieteen filosofiassa. Tutkimus on lukematon määrä erilaisia tieteellisiä toimenpiteitä, ts. se on operationaalinen käsite. Myös tiedon tarve on vaikeasti määriteltävissä - onhan tarve hyvin suhteellinen käsite. Arvostukset määrittävät tarpeita, ja voitaneen sanoa, että yhteiskunnan arvostukset ovat osaltaan olleet tutkimusten lähtökohtina. Yhteiskuntakehityksen tavoitteet ja tutkimus ovat olleet - tai ainakin niiden olisi pitänyt olla - kiinteästi toisiinsa liittyviä.

Instituutin järjestäminen symposiumien lähtökohtana on ajatus, että tutkimuksella tulisi olla kosketus samaan aikaan vallitseviin oloihin; ts. tutkimuksen olisi palveltava yhteiskunnan tarkoitusperiä ja pyrittävä osaltaan luomaan pohjaa suunnittelulle ja päätöksenteolle. Perusteena on havainto, että noin 10 vuotta sitten huipentunut muuttoliikkeemme tapahtui niin nopeasti ja ennalta arvaamatta, ettei sen seurauksiin osattu varautua sen enempää yhteisö- kuin yksilötasollakaan.

Tämä alustus ei pyri olemaan kattava esitys tämän hetkisestä muuttoliiketutkimuksesta ja tiedon tarpeesta. Tavoitteena on tuoda esiin eräitä painotuksia muuttoliiketutkimuksessa ja tiedon tarpeessa vuoden 1975 symposiumin jälkeen lähinnä sellaisena kuin olemme kokeneet ne

Siirtolaisuusinstituutissa. Perustana on v. 1975 esille tuotu tiedontarve, sen toteuttaminen ja uusien tutkimustarpeiden syntyminen.

Siirtolaisuusinstituutti ei ole tyytynyt pelkästään julkaisemaan muuttoliikesymposiumin 1975 esitelmiä ja keskusteluja kirjana, vaan on pannut erityistä painoa sille, että loppuraportissa esille tuodun tiedontarpeen toteutumisen selvittäminen ja seuranta olisi saatava liikkeelle. Tätä toimintaa varten Siirtolaisuusinstituutin hallitus asetti kesäkuussa 1977 erityisen jaoston valmistelu- ja asiantuntijaelimeksi. Tämä jaosto, maassamuuttojaosto, otti tehtäväkseen maassamuuttotutkimuksen ja siinä ilmenevien tutkimuksellisten aukkojen kartoittamisen sekä maassamuuttotutkimuksen ja itse maassamuuton seurannan. Jaosto on laatinut seurantatyötä helpottaakseen erityisen tutkimus- ja tiedontarvetaulukon, jota on pyritty täydentämään sitä mukaa kuin tutkimuksia valmistuu ja uusia ongelmia ilmaantuu.

Maassamuuttojaosto on pyrkinyt myös aktivoimaan tutkimustoimintaa. Jaosto järjesti Turussa 3.3.1978 maassamuuttotutkijoiden seminaarin, jossa teemana oli "Mitä tällä hetkellä tiedetään ja mitä pitäisi tutkia?". Seminaarin tulosten pohjalta jaosto ryhtyi yhteistyössä tilastokeskuksen ja työvoimaministeriön kanssa valmistelemaan maassamuuttoa koskevaa tutkimussuunnitelmaa. Tällaisen laajan yksilötasolla liikkuvan muuttoliiketutkimuksen tarvetta oli maassamuuttotutkijoiden seminaarissa erityisesti korostettu.

Tämä tutkimus, "Maassamuuttajan muotokuva - haastattelututkimus vuosina 1977–78 muuttaneiden elinolosuhteista", perustuu tilastokeskuksen keräämään aineistoon ja käynnistyi vuoden 1980 alussa Suomen Akatemian rahoituksen turvin. Tutkimus täyttää omalta osaltaan yhden aukon maassamuuttotutkimuksessamme.

Vuoden 1975 muuttoliikesymposium tuotti hyviä tuloksia ja sen pohjalta on työtä ohjelmoitu eteenpäin. Vuoden 1975 symposium oli eräänlainen peruskatselmus: tarkoituksena oli nimenomaan maassamme tapahtuneen ja tapahtuvan muuttoliikkeen analysointi sekä sen tiedontason ja tiedontarpeen kartoitus, jota yhteiskunnan eri toiminnoissa tarvittaisiin maassamuuton käsittelemiseksi. Siirtolaisuusinstituutin pitkän tähtäyksen ohjelmassa on päädytty siihen, että muuttoliikekatselmus tulisi suorittaa 5-vuotiskausittain.

Viime vuosikymmenien muuttoliikettä voidaan kuvata termillä "sekatyylinen käyttödraama"¹ (Manninen 1979). Tämä koskee sekä maassamuuttoa että siirtolaisuutta. Keskeisin piirre maassamuutossa on ollut yli 300 000 ihmisen muuttovoitto maaseudulta kaupunkiin v. 1961–75. Lisäksi on n. 450 000 suomalaista muuttanut Ruotsiin II:n maailmansodan jälkeen; yli puolet pysyvästi. Kulunutta vertausta käyttäen muuttaminen on ollut keskeinen osa suomalaista elämänmuotoa. Tuleeko näin olemaan myös 1980-luvulla ja miten voidaan vaikuttaa muuttoliikkeen syihin, suuntiin ja seurauksiin aikaisempaa tehokkaammin, on yksi yhteiskuntamme tärkeimpiä kysymyksiä.

Maassamuutto ja siirtolaisuus 1975–1980

Sen jälkeen kun edellinen symposium pidettiin viisi vuotta sitten, on sekä maassamuuton että siirtolaisuuden kuva muuttunut. Käännekohta maassamuutossa tapahtui vuonna 1974 (taulukko 1). Kyseisen vuoden jälkeen kuntien välinen muutto väheni. Kaupunkien aikaisemmat muuttovoitot alkoivat kääntyä tappioksi. Kunnasta toiseen suuntautuneet muutot jäivät 1970-luvun lopulla alle

200 000, kun luku v. 1974 oli ollut 276 000. Yhteiskunnan erilaiset toimenpiteet, mm. aluepoliittinen lainsäädäntö, ovat hillinneet muuttoliikkeitä.

Vuodesta 1975 lähtien tilastoitu kuntien sisäinen muuttoliike on ollut kaksinkertainen kuntien väliseen muuttoon verrattuna. Vuosikymmenen puolivälistä lähtien kuntien sisäinen muutto ja maaseutuhakuinen muuttoliike ovat voimistuneet. Syynä tähän ovat olleet pääasiassa asumiseen ja elinympäristöön liittyvät tekijät. Kuitenkin on muistettava, että esim. v. 1979 kaupunkien väkiluku kasvoi 11000:lla syntyvyyden ansiosta. Vastaavasti maalaiskuntien väkiluku lisääntyi vajaalla 2000:lla. Kaupungit menettivät v. 1979 siirtolaisina 4 600 henkeä ja maassamuuttaneina 450 henkeä.

Tällä hetkellä kuitenkin maaseutu ympäristöön suuntautuva muutto näyttäisi hieman laimentuneen. Kaupunkien ydinkeskustan suosio asuinpaikkana näyttäisi olevan hieman lisääntymässä ja lähiöistä pois muutto kasvamassa. Mikäli tämä ilmiö voimistuu, se tulee asettamaan suuria haasteita suunnittelulle ja päätöksenteolle.

Taulukko 1. Maassamuutto vuosina 1973–1980

Vuosi	Kuntien välinen muuttoliike	Kuntien sisäinen muuttoliike	Yhteensä
1973	246 168		
1974	276 034		
1975	239 599	386 000	625 599
1976	208 946	374 485	583 431
1977	188 687	392 963	581 650
1978	180 804	393 803	574 607
1979	191 774	404 106	595 880
1980 ¹	200 677	403 823	604 500

¹ ennakkotieto

Siirtolaisuuden osalta käännekohta oli elokuu 1974, jolloin vuosikymmenen alun muuttovoitto kääntyi tappioksi. Samalla lähtöalueiden absoluuttinen painopiste siirtyi etelään - monet lähtijöistä tosin olivat ensin saapuneet muualta etelän keskuksiin. Suhteellisesti kuitenkin maastamuutto on ollut voimakkainta pohjoisesta Suomesta. Lähinnä työllisyystilanteesta johtuen siirtolaisuuden painopiste näyttäisi taas olevan siirtymässä Pohjois-Suomeen.

Taulukko 2. Siirtolaisuus vuosina 1973–1980

Vuosi	Maastamuutto	Maahanmuutto	Nettosiirtolaisuus
1975	10 309	16 491	6 182
1974	12 027	13 311	1 284
1975	12 237	8 307	-3 930
1976	17 346	7 387	-9959
1977	18 209	7 580	-10629
1978	16 327	7 184	- 9 143
1979	16 661	10 122	- 6 539
1980 ¹	15 358	13 739	- 1 619

¹ ennakkotieto

Aloitettaessa 1980-lukua voidaan todeta, että muuttoliike on jonkin verran tasaantunut ja alueellinen kehitys on kääntynyt aikaisempaa tasapainoisempaan suuntaan. Olemme melkoisesti muuttuneessa tilanteessa verrattuna viiden vuoden takaiseen aikaan; tuolloin kokoonnuimme keskellä laskusuhdannetta tarkastelemaan tämpäpäiväisestä poikkeavia muuttoliikeilmiöitä.

Tutkimustilanne yleisesti

Maassamuutto- ja siirtolaisuustutkimus liittyvät läheisesti toisiinsa. Maassamuuttoa on tutkittu varsin paljon. Kuitenkin on todettava, että 1970-luvulla maassamuuttotutkimus jäi jonkin verran siirtolaistutkimuksen varjoon² (Hietala 1979), johtuen osaksi työvoimaministeriön tutkimusprojektista. V. 1978 Siirtolaisuusinstituutissa ilmestyneessä bibliografiassa on luetteloitu noin 500 maassamuuttoa käsittelevää tutkimusta sekä lukuisia tekeillä olleita töitä³ (Koivukangas & Toivonen 1978). Pidämme edelleen kortistoa ilmestyneistä ja käynnistyneistä tutkimuksista sekä todetuista tutkimustarpeista (ks. Liite).

Suurin osa maassamuuttotutkimuksista on perustunut jo olemassa olevaan tilastoaineiston analysointiin. Valtakunnan sisäisen muuttoliikkeen voimakkuudet, pääsuunnat ja rakenteelliset piirteet tunnetaankin makrotasolla jo varsin hyvin. Tällaisia ovat mm. Mikkolan (1973)⁴ ja Myrskylän (1978)⁵ selvitykset. Tilastoaineiston heikkoutena on kuitenkin sen yksipuolisuus ja huono selityskyky tutkittaessa varsinaisia muuton syitä ja seurauksia. Tässä suhteessa maassamme on tehty eräitä hyviä haastattelutekniikalle perustuvia sosiaalitutkimuksia, esim. Kultalahti 1972⁶, Huuhtanen 1975⁷, Hakamäki 1978⁸. Nämä tutkimukset ovat yleensä rajoittuneet alueellisesti tai

demografisesti johonkin spesifiseen kohteeseen. Aineistot ovat vaihdelleet perusongelmien muotoiluiltaan ja käsitteiden määrittelyiltään niin suuresti, ettei ongelmakentästä ole yhtenäistä kattavaa kuvaa. Osin tähän on vaikuttanut yksilöihin kohdistuvien tutkimusten läpiviennin työläys ja kalleus ja osin teoreettisen muuttoliiketutkimuksen vähäisyys. Useat näistä tutkimuksista ovat olleet akateemisia opinnäytteitä, eivätkä siten aina sellaisenaan sovellu perustaksi yhteiskunnalliselle päätöksenteolle.

Tähän mennessä ei ole tehty sosiaalitutkimusta kuntien välisestä ja kuntien sisällä tapahtuneesta muutosta siten, että perusjoukkoon kuuluisivat kaikki Suomen maassamuuttajat ja että vertailuryhmänä olisivat kaikki paikallaan pysyneet.

Tämän tutkimusaukon täyttämiseksi on Siirtolaisuusinstituutissa aloitettu vuoden 1980 alusta yhteistyössä tilastokeskuksen ja työvoimaministeriön kanssa sekä Suomen Akatemian rahoittamana tutkimus vuosina 1977–78 kunnasta toiseen muuttaneiden elinolosuhteista, päätutkijana VTL Ismo Söderling. Muuton syiden ja seurausten analysoinnissa käytetään ruotsalaisen Johanssonin (1970)⁹ soveltamia elintasokomponentteja: asuminen, terveys, elinolosuhteet/perhesuhteet, koulutus, työ- ja työolosuhteet, taloudelliset resurssit ja vapaa-aika. Tutkimus valmistuu vuoden 1981 loppuun mennessä.

Muuttoliike on ennen kaikkea aluetason ilmiö. Sen taustatekijät, syyt ja seuraukset liittyvät sekä makro-että yksilötasolle. Yhteiskuntatalouden makrotason keskeisin tekijä on pyrkimys tuottavuuden kasvuun, joka aiheuttaa mm. tuotanto- ja elinkeinorakenteen muutoksia. Tuottavuuden kasvu on ollut erityisen voimakasta alkutuotannossa ja jalostuselinkeinoissa. Koska alkutuotannon kysyntä on melko joustamatonta, sen piiristä on vapautunut työvoimaa. Elinkeinorakenteemme muutosprosessi kaipaisi lisäselvityksiä - nyt myös jo historiallisesta näkökulmasta. Tarvittaisiin kokonaisvaltaista tarkastelua näistä muuttoliikkeisiin keskeisesti vaikuttaneista taustatekijöistä.

Maassamuutto on suuntautunut aina viime vuosiin saakka maaseudulta väestökeskuksiin ja Itä- ja Pohjois-Suomesta etelään ja lounaaseen. Kuten alussa todettiin, vuoden 1975 jälkeen on tapahtunut kunnasta toiseen muuton selvää vähentymistä, kaupungistuminen on heikentynyt, alueellista tasaantumista on tapahtunut ja erityisesti suuret kaupungit ovat kärsineet nettomuuttotappiota niitä ympäröiviin kuntiin. Tuorein selvitys Suomen suurimpien kaupunkien väestönkasvun hidastumisesta on Pertti Rannikon tutkimus (1980)¹⁰, jossa on asetettu kaupunkiemme nykyinen kehitysvaihe laajemman yhteiskunnallisen kehityksen yhteyteen. Kaupunkien suhteellisen vetovoiman heikkeneminen selitetään pääasiassa maaseutuväestön elinolosuhteiden paranemisen avulla.

Tutkimus ei kuitenkaan kata 1970-luvun loppupuolta muutamia viitteitä lukuun ottamatta. Merkittävä havainto on 1970-luvun puolivälistä tapahtunut muuttoliikkeen luonteen muuttuminen erityisesti urbaanisten alueiden väliseksi väestön vaihdoksi, jossa eri kaupunkien saama muuttovoitto jää varsin pieneksi isosta bruttomuutosta huolimatta. Kaupunkien muuttovoiton pieneneminen on Rannikon mukaan aiheutunut ratkaisevammin kaupungeista poissuuntautuneen muuton kasvusta kuin niihin suuntautuneen muuton pienenemisestä. Ilmiö alkaa muistuttaa viime sotia edeltänyttä tilannetta. Uusiin muuttovirtoihin ovat osaltaan vaikuttaneet arvostusten muutokset. Taloudellisen kasvun hidastuminen, ympäristömme saastuminen jne. ovat suunnanneet huomiota yhä enenevässä määrin ns. elämän laadullisiin näkökohtiin ja niiden merkitykseen asuinpaikan valinnassa. Tämä on kokonaisuudessaan oma ongelmaryhmänsä.

Muuttoliike ja aluepolitiikka

Aluepolitiikka on lyhyesti sanottuna koko yhteiskuntapolitiikan alueellinen ulottuvuus.

Toisen maailmansodan jälkeinen yhteiskuntamme nopea rakennemuutos lisäsi alueellisia kehityseroja. Alueellisesti vaihteleva työttömyys, muutto Etelä-Suomen teollisuuskeskuksiin ja siirtolaisuus johtivat vähitellen aluepoliittiseen lainsäädäntöön. Ensimmäiset kehitysalueelait säädettiin vuosille 1966–70. Nämä laitkaan, sekä muut maamme syrjäalueiden talouselämää tukemaan pyrkivät toimenpiteet, eivät pystyneet aluksi estämään muuttoliikkeen jatkuvaa kasvua, joka 1970-luvulle tultaessa saavutti jo lähes katastrofaaliset mittasuhteet. Tällöin esimerkiksi Pohjois-Karjalan läänin väestö väheni pahimmillaan jopa 5000 henkeä vuodessa. Vasta 1970-luvun puolivälissä tasapainottui Pohjois-Karjalan väestön kehitys monien samansuuntaisten toimenpiteiden ansiosta. Maaherra Esa Timonen viittasi äskettäin 1960-luvun maaseudun autoitumisen ja Pohjois-Karjalan väestön suureen sekä fyysisen että psyykkisen sairastavuuden väliseen yhteyteen. (Edistyksen Päivät 11.10.1980 Turussa). Tällöin paikallaan pysyneet olivat lähtijöihin verrattuna selvästi vanhempia ja sairaampia.

Maassamme noin 15 vuoden ajan harjoitetulla aluepolitiikalla on mm. kyetty luomaan 100 000 uutta työpaikkaa kehitysalueille. Mikä osuus aluepolitiikalla on ollut viime vuosien muuttoliikkeen hidastumiseen, vaatisi tutkimista, varsinkin kun säännösten uudistaminen on parhaillaan arvioitavana ja kun tavoitteena on pyrkiä lakien viittä vuotta pidempään voimassaoloaikaan.

Muuttoliikekysymykset aluepoliittisen suunnittelun ja väestö- ja työpaikkasuunnittelun laadinnan osalta kuuluvat valtioneuvoston kanslian suunnitteluosastolle. Se pitää tärkeänä maassamuuton ja siirtolaisuuden alueellisen kohdentumisen tutkimista sekä muuttoliikkeen rakenne- ja syytutkimusta. Suunnitteluosasto korostaa myös tuoreiden ja ennakoivien muuttoliikeselvitysten tarvetta, jotta aluepoliittisessa suunnittelussa pystyttäisiin riittävästi ottamaan huomioon muuttoliikkeiden vaikutus. Samoin olisi selvitettävä maassamuuttoa ja siirtolaisuutta ohjaavia toimintalinjoja ja- mekanismeja sekä kehitettävä väestö- ja työpaikkasuunnitteiden laadintaa.

Missä määrin tulevaisuudessa harjoitettava aluepolitiikka tulee hillitsemään muuttoliikkeitä, jää nähtäväksi. Ilmeistä kuitenkin on, että Etelä-Suomella tulee jatkossakin olemaan vetovoimaa. Uudenmaan kehittymisen arvellaan edellyttävän muualta saapuvaa työvoimaa. Tällaiset kehityslinjat tulisi kyetä ennakoimaan mahdollisuuksien mukaan. Työvoimaministeriön vuoteen 1990 ulottuvan arvion mukaan työvoiman tarjonta tulee hidastumaan johtuen pääasiassa ikäluokkien pienenemisestä. Työvoiman kysyntään vaikuttavat myös suhdanteiden vaihtelut.

Edellinen liittyy laajaan kysymykseen työvoiman liikkuvuudesta tulevaisuudessa. Tämä ongelma koskee erityisesti maita, joissa on jonkin verran työvoimaa saatavissa perustuotantoon liittyvien elinkeinojen piiristä. Esimerkiksi Norjassa on suunniteltu järjestelmää, jonka mukaan työntekijöiltä, jotka ilman pätevää syytä kieltäytyvät vastaanottamasta toisella paikkakunnalla olevaa avointa työpaikkaa, tultaisiin eväämään työttömyysavustus. Oman maan kansalaisten työllistämistä pidetään mielekkäämpänä kuin ulkomaista työvoimaa. Voidaankin kysyä: Miten voidaan aktivoida työttömyyskortistossa olevat hankkimaan työtä itselleen myös laajemmalta alueelta. Suomessa vastaavan säännön nykyistä ankarampi soveltaminen saattaisi edistää työvoiman liikkuvuutta.

Nykyinen tilanne saattaa johtaa mm. siirtolaisuuden lisääntymiseen sekä lisää paineita muiden ratkaisujen etsimiseen¹¹. Todettakoon, että Metalliteollisuuden Työnantajaliiton toimitusjohtaja Rolf Widén totesi äskettäin Lounais-Suomen telakkateollisuuden potevan työvoiman puutetta ja piti yhtenä keinona puutteen lievittämisessä itäsuomalaisten ammattimiesten muuttamista Länsi-Suomeen. (Turun Päivälehti 11.11.1980). Tämä on hyvin monimutkainen ongelmakenttä ja vaatisi perusteellisia selvityksiä myös muiden kuin teollisuuspiirien ja työvoimaviranomaisten taholta.

Paitsi maan eri läänien ja talousalueiden välistä muuttoliikettä olisi myös kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota läänien sisällä tapahtuvaan muuttoon. Aluepoliittisessa keskustelussa on korostettu, että heikosti kehittyneitä paikkakuntia on myös Etelä-Suomessa, saaristosta puhumattakaan.

Eräitä tutkimuskohteita

Maaseutuhakuinen muutto

Erääksi 1980-luvun muuttoliikkeen tunnusomaiseksi piirteeksi on ennustettu maaseutumaiseen ympäristöön suuntautuvaa muuttoa. Tämä taas voi jakautua varsinaiselle maaseudulle muuttoon, mikä usein liittyy myös paluuseen maa- ja metsätalouteen tai muuhun alkutuotantoon. Muuttoon kytkeytyy usein myös sukupolvenvaihdos maataloilla. Tämä on oma ongelmakenttensä, jonka tutkiminen vaatisi eri tahojen yhteistyötä. Maaseudun kehittämismahdollisuuksiin liittyvät useat eri yliopistoissa tehdyt kylätutkimukset.

Toinen maaseutuhakuinen muutto suuntautuu erityisesti isompien kaupunkiemme välittömään läheisyyteen. Maaseutuhakuinen muutto lisää työpaikkapendelöintiä, kun työpaikat ovat kaupungeissa samalla kun asunnoista yhä enenevä määrä rakennetaan ympäristökuntiin. Vuoden 1975 elinkeinotutkimuksen mukaan asuinkuntansa ulkopuolella työssäkäyviä oli noin 20 prosenttia ammatissa toimivista; v. 1950 luku oli 10 prosenttia. Hyvät liikenneyhteydet mahdollistavat pitkätkin päivittäiset työmatkat. V. 1978 tehdyn pääkaupunkiseudun muuttoliiketutkimuksen mukaan¹² maaseutu-ympäristöön muuttaja oli tavallisesti perheellinen henkilö, ja tärkeimpinä syinä muuttoon olivat pääkaupunkiseudun asuntojen kalleus, pientalojen vähyys, pitkät työmatkat sekä uusien asuinlähiöiden epäviihtyisä asuinympäristö.

Muissa läntisissä teollistuneissa maissa suurimpien kaupunkien väestön kasvun pysähtyminen on osoittautunut pysyväksi ilmiöksi. Maaseutuhakuista muuttoliikettä on ollut ainakin kymmenen vuoden ajan läntisessä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Kyseessä on tavallisimmin tilanne, että asutaan maalla ja käydään töissä kaupungissa. Maallemuuttajat olivat aluksi varakasta väkeä, mutta sittemmin on muuttaneiden koostumus monipuolistunut. Tavallisimmat syyt maallemuuttoon ovat olleet vaikea asuntotilanne, sosiaaliset ongelmat sekä ruuhkat ja saasteet.

Hyvä esimerkki tästä kehityksestä on Tanska, jossa on käynnissä voimakas maaseutuhakuinen muutto. Vielä 1960-luvulla tanskalaiset muuttivat kaupunkiin; mutta nyt on suunta päinvastainen. Maalaiskylät kiehtovat tanskalaisia, mutta kaupunkilaisten maallemuutto aiheuttaa myös ongelmia. Kylistä voi muodostua nukkumaetiöitä, joissa ei ole kauppiaita, kouluja eikä muita tarpeellisia palveluja. Kaupunkilaiset saattavat lisäksi mullistaa koko entisen kyläyhteisön elämän ja kiristää

asukkaiden välisiä suhteita. Maallesiuntautuva muutto sotki myös väestökehityksen arviot ja niihin perustuvat suunnitelmat. Nämä taas perustuivat 25 edellisen vuoden kehitykseen, jolloin muuton suunta oli päinvastainen. Niinpä alettiin pikaisesti tutkimustoiminnalla arvioida, mitä tapahtuu vuoteen 2000 mennessä.

Tutkimus vahvisti sen, että kaupunkilaisten muutto kyliin tuo ongelmia; heidän on usein vaikea sopeutua paikalliseen elämäntapaan ja kulttuuriin. Uusien omakotitaloalueiden myötä koko entinen maisema muuttuu. Tanskassa onkin herännyt voimakas kylien suojelemiseen pyrkivä liike. Onko vaara, että perinteinen kyläyhteisö on häviämässä ainakin suurempien kaupunkien lähistöiltä?

Myös Suomessa on Helsingin seudulla, Turussa, Tampereella ja ehkä muissakin kaupungeissa ilmeisen vilkasta maaseutuhakuista muutttoa. Pääkaupunkiseudun muuttoliiketutkimus antaa viitteitä siitä, että tämän muuton syyt poikkeavat aikaisemmista muuttovirroista. Maaseudulle muutto - vertailukohtana mm. Tanskan kokemukset - vaatisi nykyistä enemmän tutkimusta Hakamäen esitysten jatkoksi. Siirtolaisuusinstituutin "maassamuuttajan muotokuva" aineiston perusteella on tehty erillinen selvitys "keskuspakoinen maassamuutto - asutuskeskuksesta poismuuttavan muotokuva".

Saariston autoituminen

Saaristoasiain neuvottelukunnan mietinnön mukaan saaristojemme väkiluku on vähentynyt parin viime vuosikymmenen aikana puoleen. Saaristolaisten määräksi arvioidaan 15 000. Nopeimmin ovat saaristolaiset kadonneet Sisä-Suomen saaristosta. Saariston väestörakenne on vanhusvoittoista ja lapsia on vähän. Pelätään saarten vähitellen autoituvan lähes kokonaan ellei vastatoimia aloiteta pikaisesti. Näitä olisivat mm. luontaistalouden tukeminen saarilla sekä liikenne- ja muiden palvelujen parantaminen. Saariston väestökehityksessä näyttäisi olevan syytä optimismiin elinkeinoelämän vilkastumisen myötä. Muuttoliikkeen hillitsemiseen tähtää mm. saaristolakiesitys, mutta itäisellä Suomenlahdella ei senkään enää uskota pelastavan asutuksen jatkumista. Alueen saarissa asuu tällä hetkellä vakituisesti vain 130 henkeä. Tunnettu tosiasia on myös, että suuri osa saaristoväestöstä on lähtenyt siirtolaisiksi Ruotsiin. Saariston autoitumista on tutkinut Gunnevi Bergbom¹³, ja FL Juhani Vainio TY:n maantieteen laitoksella tutkii Lounais-Suomen saariston autoitumista.

Tarvitaan nykyistä parempi kokonaisnäkemys saaristolaisten muuttoliikkeistä Suomenlahdella, Pohjanlahdella ja Sisä-Suomen järviolueilla. Mainittakoon, että akateemikko Olavi Granö on kiinnittänyt huomiota saariston tutkimustarpeisiin laajemminkin.

Maassamuutto vai siirtolaisuus

Monelle Pohjois- ja Itä-Suomen asuinpaikan vaihtoa suunnittelevalle ovat vaihtoehtoina Etelä-Suomi ja Ruotsi. Tarvitaan selvityksiä vaihtoehtoista: maassamuutto vai siirtolaisuus. Eräitä paikallisia selvityksiä tosin on tehty. Lahden kaupunkisuunnitteluviraston tutkimuksessa todettiin, että noin neljä viidestä muutttoa harkinneesta halusi siirtyä muualle Suomeen ja joka viides

ulkomaille. Lahtelaismuuttajia kiinnostivat erityisesti Helsinki ja Ruotsi. Suurimmat syyt muuttohalukkuuteen olivat huonot ansiot ja työttömyys.¹⁴

Siirtolaisuusinstituutissa on parhaillaan käynnissä VTM Arja Munterin tutkimus, jossa selvitetään Länsi-Uudenmaan muuttoliikettä. Tutkimuksessa pyritään selvittämään paitsi kieliolojen ym. lähtötilannetekijöiden vaikutusta, myös maassamuuton ja siirtolaisuuden mahdollista vaihtoehtoisuutta sekä löytämään konkreettisia ehdotuksia, joilla muuttopainetta voitaisiin vähentää.¹⁵ Kaikille muuttoa kotiseudulta harkitseville tulisi maassamuuton muuttoturvan olla kilpailukykyinen maastamuuton muuttoturvan kanssa. Tämä edellyttäisi talous- ja asuntopolitiikan ohella yhdyskuntien kehittämistä sosiaali-, kulttuuri- ja asuinympäristöltään sellaisiksi, ettei maassamuutto johda ns. kaksivaihemuuttoon maassamuuton mahdollisesti epäonnistuessa.

Siirtolaisuuden alueellista painopistettä arvioitaessa on otettava huomioon, ettei ole tarkkaa tietoa siitä, minkä verran Etelä-Suomesta esim. Ruotsiin muuttaneista on ollut sellaisia henkilöitä, jotka ovat ensin tulleet muualta Etelä-Suomeen.

Etappimuutto saattaa aiheuttaa jatkuvien muuttojen ketjun. (Siirtolaisasiain neuvottelukunta 1981).¹⁶ Paitsi yksilötasolla on maassamuuton ja siirtolaisuuden väliset yhteydet selvitettävä myös makrotalouden tasolla; missä määrin maassamuuton lisääntyminen vähentää siirtolaisuutta ja mitkä ovat niiden väliset yhteydet.

Lapin ja Kainuun muuttoliike

Aina kun puhutaan muuttoliikkeestä, on erityistä huomiota kiinnitettävä Lappiin, jossa tälläkin hetkellä on suhteellisesti eniten työttömiä ja vähiten avoimia työpaikkoja. Lokakuussa 1980 oli Rovaniemen työvoimapiirin työttömyysaste 9,9 %, kun luku Helsingissä oli vain 1,7 %. Vuodesta 1950 lähtien Lappi on menettänyt muuttotappiona noin 40 000 asukasta, eli runsaan viidenneksen nykyisestä väestöstään. Pohjoisen työvoiman arvellaan alkavan taas liikehtiä kohti etelää, mutta myös Ruotsi ja Norja vetävät pohjoissuomalaista työvoimaa. Tilanne muistuttaa hieman kymmenen vuoden takaista aikaa, jolloin muuttoaalto tyhjensi kokonaisia kyliä Lapissa. Muuttoalttiimpia ovat juuri ammattiin valmistuneet nuoret, joille työnsaanti on kotipaikkaa tärkeämpi. Näitä on noin kolmannes työttömistä. Muutto on sitä todennäköisempää, mitä korkeampi ja erikoistuneempi on koulutus - Lapissa kuitenkin yleensä ammattikoulutus. 10 vuotta sitten lähtenyt muuttaja oli tavallisimmin vailla ammattikoulutusta. Lapin aluepoliitikot pelkäävät uutta muuttoliikettä. Lapin viranomaiset ovat huolissaan, mutta eivät pelkää suurta muuttovyöryä.¹⁷ Paikallaan pysymistä on auttanut huomattavasti se, että Lappiin on tullut lisää koulutuspaikkoja. On selvitettävää, missä määrin potentiaalista muuttohalukkuutta on toisaalta Etelä-Suomeen, toisaalta Norjaan ja Ruotsiin. Ilmeistä kuitenkin on, ettei Lapissa enää ole lähtijöitä siinä määrin kuin 10 vuotta sitten. Mutta vähäisempikin väestön poismuutto saattaa aiheuttaa harvaanasutuilla seuduilla vaikutuksia, joita on vaikea korjata myöhemmin.

Yksi lisätutkimuskohde olisi Kainuun alueen muuttoliike. Nyt esim. Kuusamon kirkonkylästä on kehittymässä Koillismaan ykköstaajama ja vastaavasti maaseutukylät autioituvat. Onko tapahtumassa maakunnan piirissä liiallista keskittymistä, teollistumista ja kaupungistumista samaan aikaan kun entisiä maaseudun elinkeinoja ei kehitetä riittävästi? Asia vaatisi selvittämistä, sillä tilanne on ilmeisesti monella muullakin paikkakunnalla samantapainen kuin Kuusamossa.

Kainuun työllisyyskysymyksiin liittyy Kostamus-projekti. Sen mahdollisesti loppuessa olisi löydettävä vaihtoehtoisia työpaikkoja. Muutoin väestön poismuutto tulee olemaan ilmeinen. Kehitysaluerahasto on kiinnittänyt asiaan huomiota, ja Kainuun kehitysyhtiö on perusteilla.

Suomenruotsalaisten muuttoliike

Suomenruotsalaisia on maassamme noin 300 000. Tämä väestönosa on menettänyt paljon ihmisiä siirtolaisina ensin Amerikkaan ja viime vuosikymmeninä Ruotsiin. Uudenmaan läänin asukkaista joka neljäs puhui 25 vuotta sitten ruotsia äidinkielenään; nyt heidän osuutensa on noin 13 %. Kielisuhteisiin on vaikuttanut erityisesti ruotsinkielisen väestön runsas siirtyminen Ruotsiin ja vastaavasti suomenkielisten, erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomesta saapuneiden, muuttajien hakeutuminen Uudellemaalle. Kielisuhteiden muutos on osaltaan tuonut ongelmia suunnittelulle ja päätöksenteolle. Ruotsinkielisen väestön maassamuuttoa ja sen yhteyttä siirtolaisuuteen olisi tutkittava nykyistä enemmän. Tosin Åbo Akademiassa on käynnissä Tom Sandlundin tutkimusprojekti, "Språkgrupp och mobilitet", jossa ruotsinkielisen väestönosan liikkuvuutta tarkastellaan alueellisen, sosiaalisen ja kielellisen liikkuvuuden osalta. Siirtolaisuusinstituutin läntisen Uudenmaan ruotsinkielisiä pitäjiä koskeva tutkimus tuonee lisävalaistusta suomenruotsalaisten muuttohalukkuudesta. Myös Pohjanmaan ruotsalaisalueiden muuttoliikkeet tarvitsisivat lisätutkimuksia ja jatkuvaa seurantaa. (Suomenruotsalaisen siirtolaisuuskomitean mietintö 1980).

Muuttoliike ja kirkko

Myös kirkon piirissä tunnetaan mielenkiintoa muuttoliikkeitä kohtaan. Väestön laaja muuttaminen uusille paikkakunnille koetaan kirkon piirissä ongelmaksi, erityisesti muuton aiheuttama ihmissuhteiden menetys, yksinäisyys ja juurettomuus, kuten todettiin kirkon 4. diakonipäivillä Lahdessa 10–12.10.1980.¹⁸ Valtiokirkoillamme ja uskonnollisilla yhteisöillä olisi tehtäväkenttää yhteyksien solmijana muuttajiin ja muuton aiheuttamien haittojen vähentäjänä. Kirkon nuoriso- ja yhdyskuntatyö sekä auttava puhelin voisivat myös edistää muuttajien sopeutumista. Kirkon tutkimuslaitos näkisi erityisenä tutkimuskohteina muuttamisen vaikutuksen ihmisten osallistumiseen sekä perinnekulttuurin, esim. juhlaperinteiden, säilymiseen muuttaneiden keskuudessa. Todettakoon, että HY:n teologisessa tiedekunnassa on tekeillä Helena Ahosen tutkimus ruotsinsuomalaisten kirkollisesta osallistumisesta ja uskonnollisuudesta. Työn tukijoina ovat Ruotsin Suomenkielisen Seurakuntatyön Keskusliitto ja Kirkon Tutkimuslaitos. Yleisemmin ottaen näyttää siltä, ettei muuttoliikkeiden ja ihmisten uskonnollisuuden ja kirkon välisiä yhteyksiä ole tätä laajemmin ja systemaattisemmin selvitetty.

Muuttajan muotokuva

Ennen kuin Siirtolaisuusinstituutin maassamuuttajan muotokuva - tutkimus valmistuu, tuntuu muiden selvitysten- jotka eivät ole mitenkään edustavia -perusteella tämän hetken muuttaja olevan iältään noin 20-29 -vuotias. Näiden osuus esim. Jyväskylässä tehdyn tutkimuksen mukaan oli lähes puolet kyseeseen kaupunkiin ja kaupungista muuttaneista.¹⁹ Erityisen runsaasti kaupunki oli menettänyt hyvin koulutettua väestöä. Tähän lienee ollut yhtenä tekijänä opiskelu jyvaskylän yliopistossa. Myös Vaasassa tehdyn tutkimuksen mukaan²⁰ muuttajat olivat yleensä koulutettuja nuoria, ja he muuttivat asuinpaikkaa paremman toimeentulon ja viihtyisemmän elinympäristön takia; ns. pakkomuuttajia oli erittäin vähän. Vaasan väkiluku onkin laskenut vuodesta 1973 lähtien.

Yksi syy tähän on ollut myös siirtolaisuus Ruotsiin: niinpä vaasalaisnuoria on siirtynyt erityisesti Uumajan yliopistoon opiskelemaan. Maassamuuttoa Tampereelle 1970–79 käsittelevän tutkimuksen ennakkotietojen mukaan kaupunki on menettänyt nuoria lapsiperheitä ja saanut lisää opiskelijoita ja vanhuksia. Tampereen sisäisessä muutossa olivat lapsettomat perheet, opiskelijat ja ammattitaidottomat työntekijät muuttoalttiimpia. Sen sijaan ylemmät toimihenkilöt ja eläkeläiset muuttivat suhteellisesti vähemmän.²¹

Liittyen aikaisemmin käsiteltyyn maaseutuhakuiseen muuttoon tulisi selvittää perusteellisesti suurimmista kaupungeista poismuuttaneiden muotokuva. Poikkeako se perinteisen muuttajan muotokuvasta? Siirtolaisuusinstituutin käynnissä olevasta tutkimuksesta näyttäisi siltä, että tyypillinen suuresta kaupungista muuttaja ei ole ns. ylemmistä sosiaaliryhmistä vaan lähinnä keski- ja alempiin tuloryhmiin kuuluva. Pienistä kaupungeista maaseudulle muuttaneista on suhteellisesti enemmän ylempiin sosiaalisiin ryhmiin kuuluvia kuin isoissa kaupungeissa. Asuntokysymys on muuton keskeinen tekijä. Kaupungista toiseen muuttaneet ovat suhteellisesti eniten ylempiin sosiaalisiin ryhmiin kuuluvia ja muuton syinä korostuvat työhön liittyvät tekijät. Myös eräissä maalaiskunnissakin on selvitetty muuttoliikettä, esim. Hollolassa Hämeessä. Täällä oli tutkittu v. 1979 seurakuntaan ja seurakunnasta muuttaneita, mikä kattoi noin 85 % muuttajista.²² Tällaiset kuntakohtaiset muuttoliikeselvitykset ovat arvokkaita paikalliselle suunnittelulle ja päätöksenteolle. Kuntatason päättäjille muuttoliikkeiden ja muuttajien ominaisuuksien tuntemus on varmasti hyödyksi ja vähentää mm. mahdollisia virheinvestointeja. Nämä paikalliset tutkimukset ovat satunnaisia ja tutkimustarpeena on yleispiirteiden ja koko maan väestöä koskevien tietojen tuottaminen, kun paikalliset olosuhteet vaihtelevat suuresti. Toivottavasti Siirtolaisuusinstituutin laaja maassamuuttotutkimus tuo kokonaisnäkemyksiä asiaan.

Sopeutuminen, identiteetti ja kulttuuri

Suomalaisen yhteiskunnan muuta Pohjolaa nopeampi rakennemuutos maatalousvaltaisesta kaupungistuneeksi teollisuusvaltioksi aiheutti kansalaisten muuton maaseudulta asutuskeskuksiin ja hakeutumisen uusiin ammatteihin.

Muutos alkoi 1950-luvulla. Kehitys jatkui voimakkaana aina vuoteen 1974 asti. Muuttoliike ja kaupungistuminen aiheuttivat monia ongelmia sekä muuttotappio- että muuttovoittoalueilla. Näihin yhteiskunnan merkittäviin rakennemuutoksiin ei opetusministeriön mukaan ole maassamme toistaiseksi kiinnitetty riittävä huomiota (OPM:n kulttuuripoliittinen taustamuistio 1980)²³.

Muuton erityisenä ongelmana on entisen perheyhteisön hajoaminen. Muuttaminen uusille asuinalueille on aiheuttanut runsaasti sopeutumisongelmia, juurettomuutta, vieraantumista yhteiskunnasta ja henkisiä vaikeuksia. Sosiaaliviranomaisten mukaan moni muuttaja sortui jo vastaanottoasuntoloiden ilmapiirissä. Muuttamisen vaikeudet saattavat heijastua myös sairastavuutena. On muistettava, että ongelmat siirtyvät muuttajan mukana.

Useimmiten puhutaan vain muuttoliikkeiden negatiivisista vaikutuksista. Olisi tasapuolisesti selvitettävä myös muuttoliikkeiden positiivisia seuraamuksia niin yksilö- kuin yhteisötasollakin.

Muuttoliikkeen ansioista on mm. Helsingin seudulle kehittynyt voimakas pohjalainen, hämäläinen, savolainen, karjalainen jne. kulttuuri. Ihmisten identiteetti on kirjava spektri ja tässä vivahteiden - usein maakuntapohjaisten - monipuolisuudessa on suomalaisen kulttuurin voima. Mikkelin Kotiseutupäivillä elokuussa 1980 todettiin kotiseututyön olevan muuttajille tärkeää. Muuttajien vastaanottamisessa olisikin tehtäväkenttää maakuntayhdistyksille ja pitäjäseuroille.

Aikaisemmin mainitussa opetusministeriön muistiossa todetaan myös, että erääksi suomalaisen kulttuuripolitiikan keskeiseksi ongelmaksi on muodostunut asuinpaikan vaihdoksen yhteydessä tapahtunut perinteen katkeaminen. Tästä on ollut seurauksena vieraantumista ja juurettomuutta ja siihen on liittynyt alttius rutiininomaisiin ja kapean kaupallisen tarjonnan mukaisiin ajankäytön muotoihin. juuri perinteen jatkumisen tutkimista muuttajien keskuudessa korosti myös Kirkon Tutkimuslaitos.

Rinnan muuttajien sosiaalisen ja kulttuurillisen tilanteen selvitysten kanssa tulisi kiinnittää huomiota myös lähtöalueiden vastaaviin ilmiöihin. Muuttoliike on niin monimutkainen ilmiö, että useimmissa tutkimuksissa joudutaan ainakin jossain määrin ottamaan huomioon useamman kuin yhden tieteenalan erityisvaatimuksia. Poikkitieteellisyyden ohella on korostettava jatkuvasti myös kokonaisvaltaisen tarkastelun tarvetta.

Loppukatsaus

Suomalaiselle muuttoliikkeelle on ollut tyypillistä hallitsemattomuus - oli sitten kyseessä maassamuutto tai siirtolaisuus. Seurauksena oli maaseudun huolestuttava tyhjeneminen ja rajua Ruotsiin muutto v. 1969–70. Äkillisiin muutoksiin suomalainen yhteiskunta reagoi jälkikäteen. Kuvaavaa on, että siirtolaisuuspoliittinen periaateohjelma valmistui vasta syksyllä 1980, vaikka suuntaviivat hahmoteltiin jo 1970-luvun alussa. Harjoitetulta yhteiskuntapolitiikalta on puuttunut tarvittava joustavuus ja valmius toimenpiteisiin. Tämä taas on johtunut siitä, että meiltä on puuttunut tietoja keskeisistäkin yhteiskunnallisista ilmiöistä, niiden syistä ja seurauksista. Väestömme muuttoliikkeet ovat yksi pahiten laiminlyötyjä alueita.

Erityisen tärkeätä olisi muuttoliikkeiden jatkuva seuranta. Tilastokeskuksen vuosittaisten muuttoliiketilastojen lisäksi voitaisiin kerran vuodessa tehtävän työvoimatutkimuksen yhteyteen liittää pysyvästi mm. muuttamisen syitä koskeva kysymys.

Olisi myös harkittava voitaisiinko suppean kuukausittain suoritettavan työvoimatiedustelun yhteyteen liittää juuri tapahtuneeseen tai suunniteltuun muuttoon liittyvä kysymys. Täten voitaisiin saada tuoreita tietoja ja ennakoita tulevia muuttoliikkeitä. Tämä puolestaan antaisi paremman perustan yhteiskunnalliselle suunnittelulle ja päätöksenteolle.

Vuoden 1975 muuttoliikesymposiumissa OECD:n asiantuntija Maurice Allefresde Lyonin yliopistosta korosti, että menneisyyttä ja tulevaisuutta tulisi harkita samanaikaisesti. jotta voisimme rakentaa tulevaisuuden mahdollisimman lujalle pohjalle, meidän on ensin tunnettava aikaisemmat kehityslinjat ja nykyinen tilanne. Allefresde totesi, että edessämme on toteutettavan mallin määrittely. Onnistuaksemme siinä vanhat tasapainoratkaisut, jotka nykyiset tuotantosysteemit ovat tuhonneet, täytyy asettaa entiseen arvoonsa, ja Allefresde jatkoi:

"Suuri edistysaskel otetaan sinä päivänä, jolloin muuttoliikkeet, jotka laajamittainen, tuhoava, traumatisoiva taloudellinen kasvu on herättänyt, korvattaisiin kehitysmuuttoliikkeillä, jotka on demokraattisesti ohjelmoitu ja jotka pakostakin olisivat pienempiä, koska niiden päällimmäisenä huolenaiheena olisi parantaa työolosuhteita ja ihmisten elämää maaseudulla, jossa he elävät".²⁴

Meidän on tietysti tunnettava menneisyys, mutta on myös muistettava, ettei tulevaisuutta voida ennustaa menneisyyden säännönmukaisuuksilla. Tästä on suuri Ruotsiin muutto 1969-70 ja öljykriisi 1973 havainnollisia esimerkkejä. Tulevaisuuden hahmottaminen on vaikeaa, mutta näyttäisi siltä, että parhaillaan on käynnissä 1974 alkanut murroskausi, jonka päättymistä on vaikea ennakoita. Tänä aikana tuotannon jatkuva kasvu pysähtyi ja maassamuutto hidastui. Eräissä selvityksissä nähdään maaseutumaiset pienet yhteisöt tulevaisuuden yhdyskuntarakenteen tukipylväinä. Onko tämä vain kaupungistumisen negatiivisten piirteiden vastareaktio - vai olemmeko todella pyrkimässä takaisin luontoon ja maaseudun idylliin? Seuraako 1980-luvun puolivälistä lähtien suhteellisen rauhallisten muuttoliikkeiden kausi? Tämä riippuu paljon myös harjoitettavasta yhteiskuntapolitiikasta.

Aktiivisella ja joustavalla tutkimustoiminnalla tulisi luoda viitekehys tulevaisuuden ennalta ehkäisevälle muuttoliikepolitiikalle. Tällöin tutkimus olisi erityisesti kohdennettava mahdollisiin muuttajiin ja "riskiryhmiin", lähtöalueiden muuttoa edistäviin taustailmiöihin sekä muuton kaikkiin yksilöllisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Tähän liittyy myös teoreettisen tutkimuksen tarve ja aikaisempien väestöennusteiden tarkistaminen. Tilastokeskus onkin laatinut kunnittaiset väestöennusteet vuoteen 2000 saakka. Väestösuunnitteiden tekeminen on julkisen vallan, ja ennen kaikkea valtioneuvoston kanslian tehtävä. Varautuminen tulevaisuuden haasteisiin edellyttää yhteiskuntapolitiikaltamme suurta joustavuutta suurestikin muuttuvissa olosuhteissa. Muuttoliikkeissä heijastuvat yhteiskuntapolitiikan onnistuminen tai epäonnistuminen. Ymmärtäen menneisyyden, tuntien nykyisyyden, katse on luotava tulevaisuuteen. Futurologisen tutkimuksen tarve on selvästi korostunut.

Futurologeja on ollut aikaisemminkin, mutta heidän sanomaansa ei ole kiinnitetty huomiota. Pääministeri Urho Kekkonen oli puhujamatkalla Varsinais-Suomessa 1950-luvun puolivälissä. Tiet olivat huonoja ja auto juuttui liejuun. Kun lähistöllä ei ollut apua saatavilla, ryhtyi pääministeri itse työntämään ja hän lausui: *"Tulee vielä aika, jolloin ihmiset muuttavat takaisin maalle. Minä en ehkä näe sitä aikaa, mutta sinä kun olet nuori mies tulet näkemään".²⁵*

Vastaus esitelmän alussa esitettyyn kysymyksen "Vastaako muuttoliiketutkimus tiedon tarvetta" on "kyllä ja ei". Painopiste on kielteisessä vastauksessa. Suurin tiedon tarve on se, että ensin olisi selvitettävä mitkä virastot, laitokset ja yhteisöt tarvitsisivat ja millaisia muuttoliikkeitä koskevia tietoja erilaisiin tarkoituksiinsa. Tämä olisi lähtökohta tiedon tuottamiselle - kiireellisimpinä lähitulevaisuuteen kohdistuvat selvitykset, jotta kaikessa yhteiskunnallisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa otettaisiin huomioon niiden vaikutus myös muuttoliikkeisiin nykyistä paremmin.

LÄHDEVIITTEET

1. Riittakatriina Manninen (1979), Muuttoliike suomalaisen näytelmän aiheena 1963-77, Helsingin yliopisto, kotim. kirjallisuus, pro gradutyö, Helsinki.
2. Kari Hietala (1979), Maassamuutto teknologian kehityksen aiheuttaman rakennemuutoksen sopeuttavana tekijänä s. 62-104. Demografian jatkokoulutusseminaari Lammilla 1978. Suomen Väestötieteen Yhdistyksen julk. No 5, Helsinki.
3. Olavi Koivukangas - Simo Toivonen (1978), Suomen siirtolaisuuden ja maassamuuton bibliografia, Turku.
4. Kimmo Mikkola (1973), Maassamuuttoja pohjoismainen muuttoliike vuonna 1970, Tilastokeskus. Tutkimus No 22, Helsinki.
5. Pekka Myrskylä (1978), Muuttoliike: Maassamuutto sekä Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike 1950-1975. Tilastokeskus. Tutkim. No 48, Helsinki.
6. Olli Kultalahti (1972), Muuttaminen sosiaalisena ilmiönä. Acta Universitatis Tamperensis ser. A 46, Tampere.
7. Pekka HUUHTANEN (1975), Muuttajan muotokuva ja sopeutuminen. TVM; Suunnitteluosasto, Monistettuja tutkimuksia 11, Helsinki.
8. Simo Hakamäki (1978), Maaseudulle muutto muuttoliikkeen osana. Jyväskylä Studies in education and social research 38, Jyväskylä.
9. Sten Johansson (1970), Om levnadsnivåundersökningen, Tukholma.
10. Pertti Rannikko (1980), Suomen suurimpien kaupunkien väestönkasvun hidastuminen. Joensuun k.k. Karjalan tutk.lait. julk. 43, Joensuu.
11. Ari Valjakka, "Liikkuvuutta syytä edistää", Turun Sanomat 3.11.1979.
12. Pääkaupunkiseudun muuttoliiketutkimus (1978) YTV. Pääkaupunkiseudun julkaisusarja 1978: A 2, Helsinki.
13. Gunnei Bergbom (1974), "Befolkningsförändringar på öarna i skärgårdshavet". Skärgård i omvandling, s. 117-123, Porvoo.
14. Raili Ventomäki (1978), Lahden kaupunkiseudun väestönmuutokset vv. 1961-77. Lahden kaup. suunn.viraston tutk. ja selv. B 13/-78, Lahti.
15. Arja Munter, Emigrationsundersökningen i västra Nyland, Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1981.
16. Siirtolaisasiain neuvottelukunta (1981). Siirtolaisuuspoliittisen periaatekomitean mietintö. Helsinki.
17. Jorma Korhonen, 'Muuttoliike Lapista etelään kasvaa taas', HS, 28.10.1979.

18. Altti Majava (1980), "Muuttoliikkeen monet kasvot". Rakkauteen juurtuneina, Kirkon neljänsien diakoniatöiden valmistelukirja, s. 4-17, Loimaa.
19. Jouni Juutilainen (1980), Väestömuutokset alueittain Jyväskylässä vuonna 1978. Tilastollisia tiedonantoja jyväskylästä 1/-80.
20. Timo Nuuja (1979), Migrationen från Vasa stad under åren 1975-1977. Umeå univ. Geogr. institutionen: Umeå.
21. Matti Saari (1980), "Tampereen muuttoliiketutkimuksen ennakkotietoja ja Lasse Oulasvirta "Tampereen sisäiset muutot 1978". Tilastollisia tiedonantoja Tampereelta 1-2. 1/-80.
22. Hollolan kuntasuunnittelutoimikunta (1979), Muuttoliike Hollolan seurakuntaan ja seurakunnasta vuonna 1979.
23. Opetusministeriön kulttuuripoliittisen ohjelman tarkistettu taustamuistio, Helsinki 19.6.1980.
24. Maurice Allefresde (1976), 'Maassamuutto Euroopassa'. Muuttoliikesymposium 1975. Siirtolaisuustutkimuksia A 4, s. 20–28, Vaasa.
25. Keskustapuolueen Varsinais-Suomen piirin ent. toim.joht. Pauli Palmunen kertonut Olavi Koivukankaalle 22.9.1980.